

Medycyna paliatywna i problem leczenia bólu w geriatrici.

Według definicji Światowej Organizacji Zdrowia, opiekę paliatywną określa się jako działanie, które poprawia jakość życia chorych i ich rodzin stojących wobec problemów związanych z postępującą, zagrażającą życiu nieuleczalną chorobą.

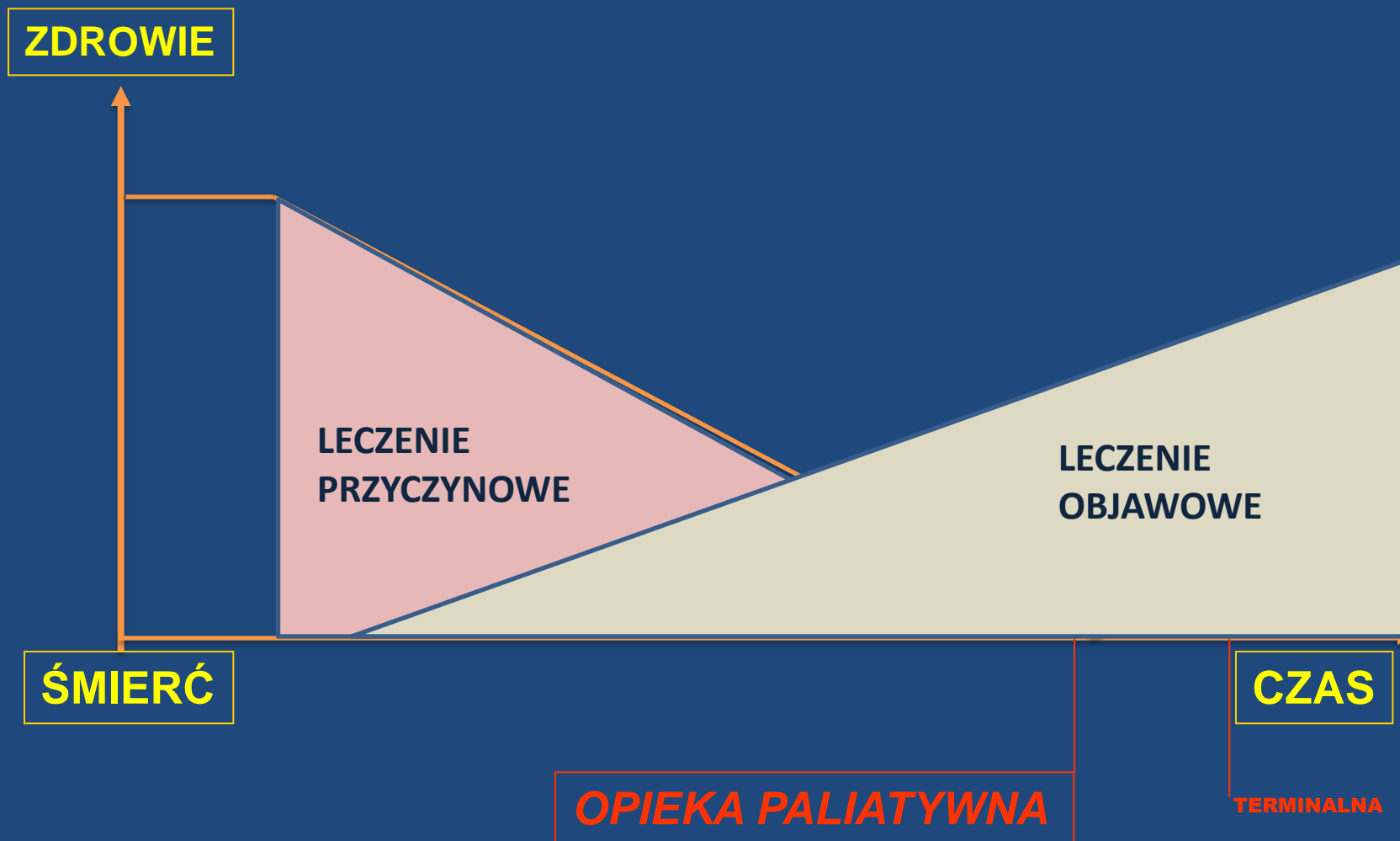
- **Działania te polegają na zapobieganiu i znoszeniu cierpienia dzięki wczesnej identyfikacji oraz ocenie i leczeniu bólu i innych problemów: somatycznych, psychosocjalnych i duchowych.**
Medycyna paliatywna oznacza właściwą, ukierunkowaną na poprawę jakości życia opiekę medyczną nad tymi chorymi.
- **Dąży do objęcia opieką chorych nie tylko w ostatnim okresie życia, ale także we wcześniejszych stadiach choroby, gdy jeszcze stosowane jest leczenie przedłużające życie i występują trudne do opanowania objawy.**
- **Główne działania lekarzy specjalistów polegają, więc na diagnostyce i leczeniu objawów.**

- Na podstawie Atlasu Opieki Paliatywnej w Europie oraz analiz przygotowywanych dla Parlamentu Europejskiego, Polska zajmuje piąte miejsce w Europie pod względem rozwoju opieki paliatywnej.
- Dane, które zostały zawarte w powyższych dokumentach, pochodzą z 2005 r.
- Według badania przeprowadzonego w 2011 r. przez Worldwide Palliative Care Alliance zatytułowanego "Mapowanie poziomu rozwoju opieki paliatywnej: globalna aktualizacja 2011", Polska znajduje się w grupie państw IVb, tj. krajów o najwyższym poziomie opieki paliatywnej na świecie.
- Są to kraje, w których opieka paliatywna jest określana, jako etap zaawansowanej integracji w ramach głównych form organizacyjnych, w których opieka paliatywna jest zintegrowana z systemem opieki zdrowotnej. Zapewniona jest w nich odpowiednia dostępność morfiny i innych silnych analgetyków opioidowych.

- Aktem prawnym określającym zakres oraz warunki realizacji świadczeń gwarantowanych z zakresu opieki paliatywnej i hospicyjnej jest rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu opieki paliatywnej i hospicyjnej z 2009 r.
- Świadczenia te realizowane są w warunkach stacjonarnych (hospicjum stacjonarne lub oddział medycyny paliatywnej), domowych (hospicjum domowe dla dorosłych oraz dla dzieci) i ambulatoryjnych (poradnia medycyny paliatywnej).
- Na podstawie powyższego rozporządzenia kwalifikacji do objęcia opieką paliatywną dokonuje lekarz zatrudniony w jednostce opieki paliatywnej w oparciu o ocenę stanu klinicznego oraz rozpoznanie zgodne z Międzynarodową Klasyfikacją Chorób ICD-10.
- Do opieki paliatywnej pacjentów dorosłych kwalifikuje się osoby z rozpoznaniem choroby nowotworowej (ICD-C oraz D); wg WHO niezależnie od stadium zaawansowania choroby, jeśli konieczne jest leczenie objawowe.

- Opieką paliatywną mogą być też objęci pacjenci w końcowych stadiach następujących schorzeń wg ICD-10 –
- **G (następstwa chorób zapalnych układu nerwowego, układowe zaniki pierwotne OUN, choroby demielinizacyjne OUN),**
- **B - choroby wywołane przez wirus HIV,**
- **L - owrzodzenia odleżynowe, oraz**
- **I - stadia schyłkowe kardiomiopatii**
- **J - przewlekłej niewydolności oddechowej**
- **Wśród pacjentów dorosłych >95 proc. pacjentów objętych opieką paliatywną stanowią osoby ze schorzeniami nowotworowymi.**

GRAFICZNE PRZEDSTAWIENIE CHOROBY OGRANICZAJĄCEJ ŻYCIE

- W 2012 r. świadczenia z zakresu opieki paliatywnej w ramach umowy z NFZ wykonywały 442 podmioty. Ponadto funkcjonowało kilkanaście jednostek udzielających powyższych świadczeń finansowanych przez organizacje pozarządowe oraz samorządy lokalne.
- Podstawową i najbardziej rozwiniętą w Polsce formą opieki paliatywnej jest hospicjum domowe. W 2012 r. podpisano 325 umów na świadczenia w zakresie opieki domowej dla dorosłych oraz 51 umów na hospicja domowe dla dzieci.
- Rozmieszczenie jednostek opieki paliatywnej, jak i podział środków finansowych pomiędzy województwami nie jest równomierny.
- Utrzymuje się znaczne zróżnicowanie w nakładach finansowych na opiekę paliatywną w przeliczeniu na jednego mieszkańca.
- W województwach: kujawsko-pomorskim, wielkopolskim i warmińsko-mazurskim wartości te przewyższają ponad dwukrotnie nakłady finansowe z województwa zachodniopomorskiego.

- W Polsce medycyna paliatywna należy do najmłodszych, podlegających dynamicznym zmianom dziedzin medycyny.
- Specjalizacja z medycyny paliatywnej została wprowadzona w 1999 r.
- Łącznie, wliczając sesję wiosenną w 2013 r., 340 lekarzy zdało egzamin specjalizacyjny, z czego około 290 pracuje w jednostkach medycyny paliatywnej, jednak część w niepełnym wymiarze.
- Obecnie ok. 120 osób jest w trakcie szkolenia specjalizacyjnego. Liczba specjalistów jest niewystarczająca.
- Zapotrzebowanie na kadrę specjalistyczną określone jest na poziomie ok. 1200 lekarzy specjalistów, brakuje ok. 900.
- Lekarz specjalista medycyny paliatywnej z Polski bez problemu znajdzie prace poza granicami kraju.

- **Największymi problemami medycyny paliatywnej w Polsce jest niedostateczne finansowanie.**
- **Od kilku lat nie podwyższano wartości osobodnia w opiece domowej oraz stacjonarnej. Ponadto brak jest możliwości dodatkowego finansowania procedur, np. przetaczanie krwi, zabiegowych procedur leczenia bólu.**
- **Dla systemu opieki paliatywnej powoduje to niepotrzebne generowanie kosztów związanych z przemieszczaniem pacjentów na inne oddziały, na których zazwyczaj brakuje miejsc.**
- **Kolejnym problemem jest zbyt późne kierowanie pacjentów do opieki paliatywnej. Cały czas w społeczności medycznej utrzymuje się stereotyp postrzegania opieki paliatywnej jako miejsca dla pacjentów, którzy nie mają opieki, lub jedynie jako miejsca spokojnego umierania.**
- **Stereotyp ten powinien ulec zmianie, gdyż jednostki opieki paliatywnej to specjalistyczne ośrodki leczenia objawowego oraz miejsca wsparcia dla pacjentów i rodziny potrzebnego na każdym etapie postępującej, zagrażającej życiu, nieuleczalnej choroby.**

Opieka u schyłku życia:

W. Brytania – opieka dla pacjenta bezpłatna, finansowana przez sektor prywatny i National Health Service (organizator) opiera się na hospicjach, szpitalach, ambulatoryjnie, w domu chorego – pielęgniarki środowiskowe i domowe zespoły paliatywno-hospicyjne.

Francja - od 1986 w systemie ochrony zdrowia, sieci – organizacje skupiające lekarzy, pielęgniarki i wolontariuszy, którzy wspierają lekarzy POZ w opiece domowej. (60% to instytucje prywatne) Lekarz jest kierownikiem zespołu, pielęgniarka koordynatorem – 1/3 pacjentów – opieka u schyłku życia, geriatryczna i położnicza.

Niemcy – od 2007 refundowanie ze środków publicznych (Kasy Chorych) - oddziały paliatywne w szpitalach (koncentrują się na leczeniu bólu) oraz hospicyjne świadczą opiekę pielęgniarską i psycho-społeczną ze wsparciem lekarzy rejonowych.

Włochy od lat 90-tych część systemu ochrony zdrowia, hospicja, oddziały paliatywne w Szpitalach, mają ustanowione standardy jakości usług świadczonych chorym terminalnym. Lekarz rodzinny zleca choremu opiekę domową, którą realizują pielęgniarki środowiskowe.

Norwegia – od 2007 r. narodowy program opieki paliatywnej nad chorymi na raka.

Wszystkie szpitale mają zespoły paliatywne, które zajmują się chorymi na oddziałach i w miejscu zamieszkania, małe oddziały (4 łóżka) prowadzone są jako gminne usługi publiczne.

Holandia – opiekę prowadzą lekarze POZ, zakłady pielęgniarskie, specjaliści i wolontariusze w domu pacjenta-szczeg. rolę odgrywają GP.

Węgry – od 1999 finansowanie usług szpitalnych, od 2004 hospicjów domowych. Istnieją paliatywne zesp. wyjazdowe, hospicja stacjonarne, oddziały szpitalne.

Słowacja – od 2006 finansowanie przez ubezpieczenie zdrowotne, poziom refundacji niewystarczający.

- **Dostępność usług paliatywnych jest niewystarczająca, co powoduje zbędne przyjęcia do szpitali (dotyczy to ochrony zdrowia w całej Unii Europejskiej).**
- **W W. Brytanii w 2008 opracowano Strategię Końca życia zawierającą zalecenia dla placówek i specjalistów stacjonarnej i domowej opieki paliatywnej:**
  - **należy oszacować potrzeby chorego**
  - **dbać o całodobowa dostępność zespołu paliatywnego**
  - **włączać do opieki rodzinę i bliskich chorego (konieczność dwóch nieprofesjonalnych opiekunów)**
  - **koordynować działania całego zespołu**
  - **zapewnić nagłą pomoc medyczną: dyżurujący GP muszą znać zasady postępowania w sytuacji nasilenia objawów, które są przyczyną cierpienia chorego (ból, duszność)**

Opieka nad pacjentem w wieku starszym powinna być sprawowana przez wielodyscyplinarny zespół złożony z personelu medycznego, niemedycznego oraz wolontariuszy.

Tylko taka opieka zapewnia z jednej strony holistyczne spojrzenie na potrzeby pacjenta, z drugiej indywidualizację w zakresie świadczonych usług zdrowotnych.

Holizm rozumie człowieka, jako złożoną istotę, więc i choroba jest dla niego wielowymiarowym procesem, obejmującym większą liczbę czynników.

W modelu tym wielką wartością są siły, które człowiek czerpie ze spokoju psychicznego i równowagi emocjonalnej, z jasno określonych celów życiowych i sposobu przeżywania wartości duchowych.

Pod pojęciem opieki holistycznej rozumiana jest opieka lekarska, pielęgnarska i rehabilitacyjna oraz pomoc psychosocjalna.

Obejmuje ona również aspekty edukacyjne, gdyż pacjent świadomy ograniczeń wynikających z procesu chorobowego nakładającego się na podeszły wiek może czynnie uczestniczyć w procesie leczenia.

Dodatkowo holistyczne podejście do pacjenta obejmuje edukację rodziny czy opiekunów w zakresie zasad opieki nad pacjentem w wieku podeszłym oraz pomoc w przypadku pogarszającego się zdrowia.

Holistyczna opieka geriatryczna w okresie terminalnym zapewnia komfort psychiczny i fizyczny umierającemu pacjentowi. Pozwala również – poprzez edukację – przygotować rodzinę/opiekunów do bycia z pacjentem w ostatnim okresie jego życia.

Warunkiem skuteczności działania zespołu jest właściwy jakościowo dobór personelu. Pracownicy zaangażowani w opiece geriatrycznej winni rozumieć i akceptować jej zasady, oraz posiadać odpowiednie kwalifikacje.

Ból przewlekły trzeba leczyć, ale tylko pod kontrolą lekarską.

Trzeba zacząć od zrobienia morfologii, sprawdzenia funkcji nerek, bo leki przeciwbólowe mają wpływ na pracę tych narządów.

Każdy lek przeciwbólowy ma działania niepożądane i może być mniej lub bardziej szkodliwy.

Bezpieczniejszy, zwłaszcza jeśli chodzi o powikłania ze strony układu krążenia, jest Naproxen. Mało szkodliwy jest też Paracetamol.

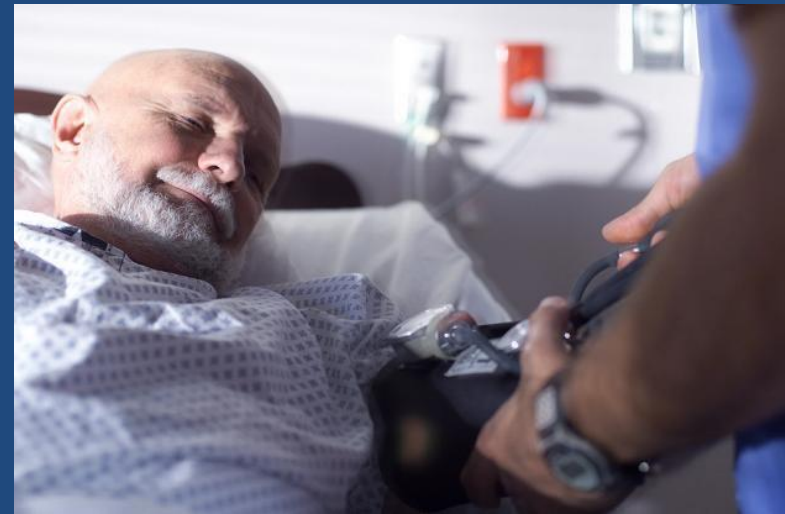
Polscy naukowcy zbadali zjawisko bólu u osób po 65. roku życia.

Okazuje się, że ból przewlekły w tej grupie wiekowej towarzyszy nawet co drugiej osobie, ale tylko 16 proc. z tych osób zażywa leki przeciwbólowe pod kontrolą lekarza.

Farmaceutyki powinny być dobierane indywidualnie do wieku, choroby itp.

Nie ma uniwersalnego leku, który złagodzi ból nie przynosząc skutków ubocznych.

Poza tym lekarz diagnozuje przyczynę bólu, a nie tylko działa na objawy.

Cechy medycyny geriatrycznej:

1. **wielochorobowość, brak typowej symptomatologii, która stwarza trudności diagnostyczne**
2. **wielolekowość: interakcje, działania niepożądane**
3. **wiele porad, wielu specjalistów, samoleczenie**
4. **związane z biologią starzenia organizmu: zwiększenie masy tłuszczu, spadek zawartości wody, spadek perfuzji tkankowej, zwolnienie perystaltyki p.pokarmowego, spadek powierzchni wchłaniania w p.pokarmowym.**
5. **konieczność modyfikacji dawek leków: o 10% w wieku 65 – 75 lat, o 20% w wieku 75 – 80 lat i o 30% powyżej 85 lat.**

WYBÓR LEKU PRZECIWBÓLOWEGO

NLPZ

Przy niskim ryzyku powikłań ze strony:

- przewodu pokarmowego
- układu sercowo-naczyniowego
- nerek

Przy wyborze leku przeciwbólowego należy ocenić, indywidualne ryzyko ADR i rutynowo monitorować działania niepożądane. Większość powikłań krążeniowych i nerkowych dotyczy pacjentów po 75 rż.

Paracetamol lub Metamizol

- **BŁĘDY W TERAPII PRZECIWBÓLOWEJ**

- niewłaściwy lek
- Nie właściwa dawka leku
- niewłaściwa droga podania
- niewłaściwy czas podania
- niewłaściwa forma leku

(Am J Health Syst Pharm 2008, 65, 429)

W sytuacji kiedy postępowanie chirurgiczne, onkologiczne i radioterapeutyczne, jest tylko terapią objawową, która może przedłużyć życie pacjenta nie gwarantując akceptowanej przez niego jakości tego życia warto skierować chorego do opieki paliatywnej reprezentującej holistyczny/aksjomatyczny model terapii.

Właśnie w tym modelu najbardziej istotna jest wola chorego – jak chce przeżywać swoją chorobę, proponowane terapie i ewentualne skutki leczenia.

Ten rodzaj postępowania lekarskiego z chorym, cierpiącym człowiekiem obowiązując na świecie od dawna jest przeciwwagą dla odhumanizowania medycyny.

Umieranie w W. Brytani: Wg. British Medical Journal 2002 r:

- 1. Mam swobodny dostęp do wszelkiej istotnej dla mnie informacji i fachowej rady.**
- 2. Mam swobodny dostęp do wszelkiego wsparcia duchowego i emocjonalnego**
- 3. Mam swobodny dostęp do opieki hospicyjnej, gdziekolwiek bym się znajdował.**
- 4. Wolno mi decydować o tym co się wydarzy.**
- 5. Wolno mi decydować o sposobie łagodzenia bólu i innych objawów chorobowych.**
- 6. Wolno mi zdecydować gdzie nastąpi kres mego życia, w domu lub gdzie indziej.**
- 7. Mam poczucie poszanowania własnej godności i prywatności.**
- 8. Ode mnie zależy, kto jest przy mnie obecny i dzieli ostatnie chwile mego życia.**
- 9. Ode mnie zależy, kiedy pożegnam się z najbliższymi**
- 10. Wolno mi odejść wtedy gdy jest na to pora i nikt nie będzie bezcelowo przedłużał mego życia.**
- 11. Wiem, kiedy nadejdzie śmierć i rozumiem czego mogę się spodziewać.**

A czym jest godne umieranie w Polsce ????